

експресивний синтаксис на практиці;

– вивчення експресивного синтаксису може стати цікавішим за допомогою прикладів із художніх творів. У практичному контексті аналіз словосполучень, речень та відомих мовних зворотів із класичних творів літератури може надати учням конкретні приклади використання експресивного синтаксису;

– індивідуальний підхід дозволяє врахувати певні особливості, відмінності здобувачів, саме цей підхід може надати кожному студенту необхідну підтримку.

Формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури вимагає комплексного підходу, варто зосередити увагу на вивченні експресивного синтаксису, бо вивчення цього аспекту мови не тільки допомагає студентам краще зрозуміти будову мови та її функції, але й розвиває їхні вміння чітко та ефективно спілкуватися. Застосування методичних прийомів сприяють покращенню результатів у вивченні експресивного синтаксису та формуванні граматичної компетентності майбутніх вчителів української мови і літератури.

Список використаних джерел

1. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. Київ : Рад. школа, 1982. 208 с.
2. Вовк О. І. Формування англомовної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2008. 276 с.
3. Горохова Т. Граматична компетенція як складова професіограми студента-філолога. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1082/1/T_Gorohova_DMU_3_GI.pdf
4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підруч. 3-тє вид., стереотип. Київ : ВЦ «Академія». 2014. 304 с. (Серія «Альма-матер»).
5. Тригуб І. П. Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2014. № 10. Т. 2. С. 74–75.

Анастасія Татарова

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Людина за своєю характеристикою значно орієнтовна на соціальний аспект, тож вона прагне знайти своє місце і призначення в ньому. Важливу роль у цьому контексті відіграє соціальний інтелект, який покликаний

забезпечити здатність контролювати та правильно аналізувати перебіг міжособистісної взаємодії, узгоджувати власну поведінку з думками та поведінковими, емоційними реакціями. Йдеться про вміння використати наявне розуміння для розширення власної зони інтересів, наприклад досягнення визнання, любові, збільшення результативності діяльності та формування комфортного середовища для взаємодії.

Питання соціального інтелекту загалом має важливе значення як з погляду минулого, так і на теперішньому етапі. Обумовлено це тим, що феномен є універсальним, динамічним та невід'ємним стосовно природи людини. На сьогодні відбуваються зміни, що пов'язують з посиленням впливу гуманізації на суспільні відносини, що виявляє своїм напрямком мудрість взаємодії, компроміс, результативну комунікацію, вияв емпатії та співпереживання, що реалізується саме за дорогою соціального інтелекту. Крім того, посиленої уваги заслуговує вікова обумовленість соціального інтелекту, зокрема особливості його формування відповідно до певного вікового етапу. Відтак пріоритетним є його вивчення в контексті юнацького віку. Пов'язано це з тим, що саме у цьому віковому періоді відбувається нагромадження тих надбань, вмінь та навичок, що значно визначають функціонування механізмів адаптації надалі. Юнацький вік обумовлює формування та розвиток соціального інтелекту завдяки соціальному потенціалу, що інтенсивно формується.

Питання досліджували зарубіжні вчені, зокрема Г. Оллпорт, Дж. Гілфорд, Г. Айзенк, Е. Торндайк, М. Форд тощо. та вітчизняні вчені, серед яких: С. Харченко, Н. Бурейко, А. Мудрик, О. Ковальова, І. Бех і т.д.

Дослідження та осмислення поняття «соціальний інтелект» охоплює понад 80 років, але все ж має багато розбіжностей у визначенні. Неузгодженість визначення і проблематична градація з подібними поняттями спричинені сприйняттям поняття, як постійної, складної структури, що орієнтовна на провідні здібності. До цього призвели погляди згідно з якими зменшується роль соціального інтелекту, як самостійного поняття, зокрема в межах психометричного підходу. Поряд з поняттям «соціальний інтелект» часто вживаються поняття: соціальна обдарованість, соціалізація, комунікативна та соціальна компетентності.

Існує багато визначень соціального інтелекту, найчастіше його трактують, як: можливості особистості виявляти розуміння стосовно їх оточення; здатності до розпізнавання, сприйняття і реалізації емоційної інформації щодо людей для покращення певної результативності; уміння людини проаналізувати себе та людей з оточення в аспекті соціальності; наявність навички, що допомагає налагодити гармонійне спілкування з оточуючими або ж забезпечує орієнтацію в складних соціальних відносинах [4].

Соціальний інтелект уможливорює сприйняття та розуміння власних реакцій, виборів, поведінки, а також інших людей. Він виявляється у

комунікативних здібностях, здатності правильно сприймати реакції невербального і вербального характеру. Інтелект, на який направлений фокус нашої уваги, впливає на емпатичність, можливість передбачати динаміку певних ситуацій, прослідкувати соціальні зв'язки. Феномен за своєю структурою є динамічним [2]. Складовими соціального інтелекту є: міра сенситивності, розвинені соціально-перцептивні здібності, середовище взаємодії, здатність переживати за певних людей не залучаючись в ситуації їх емоцій і почуттів напряду, навички децентрації (вміння спричиняти одне явище з різних сторін, прийняти погляд інших, проаналізувати власний) [1].

Соціальний інтелект у межах юнацького віку обумовлюється його особливостями. Тому, варто розглянути ряд характеристик цього вікового періоду. Юнацький вік розгортається в межах від 16 до 21 року, його можна умовно поділити на ранню, що протікає з 16 до 18 р. та пізню – від 18 до 21 р. юність. Провідна діяльність є навчально-професійною, а новоутвореннями віку визнаються світоглядні орієнтири, професійно-особисте самосприйняття та розвиток «Я – концепції» [5].

Розвиток пізнавальної та особистісної сфери у цьому віковому періоді мають свої особливості. Відбувається набуття інтелектуальної зрілості, мислення відрізняється самостійністю, творчістю та критичністю, його рівень досить динамічний, а найбільш активна динаміка розвитку в теоретичного мислення. Більшою мірою представники / представниці наділені інтенсивним розвитком самосвідомості, самоповаги, вироблення якостей моралі, що орієнтуються на вироблення моральних ідеалів, активного розвитку набувають вольові якості, зокрема витримка, енергійності, сміливості тощо. У соціальній сфері прослідковуються наступні тенденції: соціальні зв'язки, завдяки взаємодії з різноманітними категоріями людей, розширюються; відбувається набуття поведінкової автономії; розвиваються характеристики спілкування, адже воно буває творчий характер; нагромадження культурної, правової, економічної грамотності. Подібні тенденції і формують основу розвитку соціального інтелекту [5].

Вже було зазначено, що юнацький вік є певною мірою сенситивний для розвитку соціального інтелекту і саме на цьому етапі активно розширюється сфера тих характеристик, що обумовлюють подальші механізми адаптації та виявляється соціальний потенціал, що своїм формуванням підсилює розвиток соціального інтелекту, який орієнтується також і на особливі обставини розвитку. Особливостями соціального інтелекту в юнаків першочергово вважають: високий рівень здатності до орієнтації в усвідомленні поведінки та вчинків інших, їх наслідків; пріоритетність вербального спілкування; розвинене уміння узгоджувати тон спілкування відповідно до співрозмовника чи ситуації; дівчата проявляють чутливість до невербальних проявів.

Феномен у юнацькому віці формується під впливом деяких джерел, а саме: послідовного розширення сфер активності соціального спрямування, освіти та самовдосконалення особистості. Розгортається він під впливом бар'єрів віку серед яких основними визначають обмежену комунікацію, строго визначену ціннісно-смыслову сферу, полярність мислення, індивідуальні характеристики людини, неосвіченість, наявність психологічних і хімічних залежностей. Основним змістом формування є розвиток уміння прогнозувати наслідки взаємодії, розширення ситуації комунікації, які піддаються адекватному розумінню, яке часто важко коригується вмовляннями, пріоритетність вербальної комунікації, значний вплив інтеграції юнаків [6].

Розглядаючи формування соціального інтелекту, доречно зважати на обставини формування визначних когнітивних механізмів впродовж вікового розвитку. Відтак, впродовж ранньої юності феномен обумовлюється становленням механізму прогнозування наслідків соціальних ситуацій і каузально-атрибутивних здібностей, тобто здатність зрозуміти і виявити причинно-наслідкові зв'язки, наприклад між деякими подіями та їх причиною. Протягом пізньої юності визначальним є вироблення лінгвальної чутливості та механізмів інтеграції соціально-аналітичних здібностей [6]. На перебіг процесу формування соціального інтелекту юнаків впливає його коло оточення, засоби масової інформації, економічні, політичні та соціальні умови життя, нові вимоги згідно з очікуваннями до цього вікового періоду, тобто у цьому контексті варто враховувати особливості ситуації в якій відбувається розвиток.

Отже, соціальний інтелект є дуже важливим у всіх його проявах і на різних етапах становлення суспільства, попри неоднозначність його трактування та недостатність вивчення. Він об'єднує в собі здібності, які визначають результативність соціальної взаємодії. В юнацькому віці він протікає під впливом специфічних джерел, середовища розвитку, обмежується бар'єрами, як наприклад обережність кола спілкування, мислення та індивідуально зумовлених обмежень. У формуванні орієнтується на становлення когнітивних механізмів у цьому віці.

Список використаних джерел

1. Б. Братаніч, А. Куций, М. Романенко. Міждисциплінарне розуміння предметності соціального інтелекту. *ГРАН*. 2019. Т. 22, № 1.
2. Любочкіна Г. Розуміння соціального інтелекту в науці. *Національний університет «Львівська політехніка»*. 2017. С. 52–58.
3. Ляховець Л.О. Соціальний інтелект поняття, функції, структура. 2013. С. 1–6.
4. О. Матеюк, Ю. Суходоля. Соціальний інтелект: психологічний феномен та теоретична проблема. *Вісник Львівського університету*. 2021. № 11. С. 113–123.

5. Психологія людини юнацького віку. *Вікова психологія*. URL: <http://medbib.in.ua/psihologiya-cheloveka-yunosheskogo-39417.html>
6. Kharchenko S. Formation of social intelligence abilities in onthogenesis. *American Journal of Fundamental*. 2017. No. 4(7). P. 17–23.

Анна Татарова

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕГАТИВНОГО САМОСТАВЛЕННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Аналіз поточних тенденцій підкреслює нестабільність соціально-психологічних обставин і світових подій, які безпосередньо впливають на людей і вимагають стабільності ідентичності. Формування всебічно розвиненої особистості, що може адаптуватися до мінливого середовища, усвідомлює себе і готова використовувати власні внутрішні ресурси для самореалізації, адаптації – це надзвичайно актуальне питання, особливо в контексті вище згаданих тенденцій. Велике значення для становлення всебічно розвиненої особистості має феномен самоствавлення, який є важливим чинником соціального буття. Самоствавлення впливає на всі сфери особистості, зокрема, на поведінку людини відносно інших та себе.

Наша робота орієнтована на розкриття гендерних особливостей негативного самоствавлення підлітків, що зумовлено актуальністю цього питання. Необхідність його вивчення пов'язана, по-перше, з тим, що у підлітковому віці починається стадія остаточного формування гендерної ідентичності, яка значно впливає на самоствавлення. По-друге, процес самоствавлення досить часто набуває негативного характеру, що провокує негативні тенденції у розвитку особистості.

Питання самоствавлення та самосвідомості привертало увагу багатьох дослідників, серед закордонних вчених варто виділити: Е. Фромма, К. Юнга, А. Адлера, У. Джеймса, М. Розенберга, Е. Еріксона, Р. Асаджолі, С. Куперсміта, К. Роджерса. Вітчизняні вчені також здійснили значний внесок у теоретичне та емпіричне дослідження питання самоствавлення, серед них: Н. Кордунова, А. Мирошніченко, Г. Костюк, З. Карпенко, О. Киричук, П. Чамат, С. Максименко, Г. Радчук.

Трактування поняття «самоствавлення» є неоднозначним, існує багато різноманітних підходів до розуміння цього явища. Різноманітність цього поняття зумовлена його відношенням до процесу формування особистості, як об'єкта самосвідомості. Самоствавлення є складним психічним процесом, який відіграє важливу роль у формуванні особистості, та передбачає сприйняття себе в різних ситуаціях, включаючи поведінку, взаємодію з іншими людьми. Сфери особистісного сприйняття поєднуються та формують уявлення щодо свого власного «Я», як самостійного,